

Lausunto

24.02.2025

Asia: VN/28472/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajia pyydetään lausumaanluonnoksesta hallituksen esitykseksi. Lausunnossa pyydetään tarkastelemaan keskeisiä ehdotuksia, toteuttamisvaihtoehtoja, vaikutuksia, säätämisyjärjestysperusteluja sekä pykäläehdotuksia ja niiden perusteluja.

Tiivistelmä

Amnesty International vastustaa kuolemanrangaistusta kaikissa tapauksissa ja poikkeuksetta. Kuolemanrangaistus on julma ja epäinhimillinen rangaistus, joka loukkaa perustavanlaatuisinta ihmisoikeutta, oikeutta elämään.

Valtioiden on hyödynnettävä kaikki käytössä olevat mahdolliset keinot kuolemanrangaistuksen toimeenpanon estämiseksi. Amnesty International pitääkin tervetulleena hallituksen esitystä siirtää Suomen kansalaiselle tai henkilölle, jonka kotipaikka on Suomessa, vieraassa valtiossa määrätyn kuolemanrangaistuksen täytäntöönpano Suomeen. Rangaistus muunnettaisiin Suomessa täytäntöön pantavaksi vapautteen kohdistuvaksi seuraamukseksi.

Hallituksen esityksessä tarkastellaan myös lainsäädäntömuutoksen ulottamista ruumiillisiin rangaistuksiin. Kehotamme tuomaan lakimuutoksen esitöissä esille myös ruumiillisten rangaistusten merkityksen kidutuksen ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta.

Amnesty pitää tärkeänä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen ja ehdottoman palautuskiellon huomioimista hallituksen esityksessä.

Keskeiset ehdotukset

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lakia kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa siten, että Suomen viranomaisille annettaisiin lain nojalla toimivalta siirtää vieraassa valtiossa määrätyn kuolemanrangaistuksen täytäntöönpano Suomeen siten, että kuolemanrangaistus muunnetaan Suomessa täytäntöön pantavaksi.(1)

Hallituksen esityksellä tavoitellaan tehokkaan rikosvastuun toteutumisen mahdollistamista sellaisissa tilanteissa, joissa Suomen kansalaiselle tai henkilölle, jonka kotipaikka on Suomessa, on vieraassa valtiossa määrätty kuolemanrangaistus eikä sitä voida voimassa olevan sääntelyn perusteella panna Suomessa täytäntöön muuntamalla seuraamus vapauteen kohdistuvaksi seuraamukseksi. Lainsäädäntömuutoksella ei muilta osin puututtaisi tuomion täytäntöönpanon siirtämisen edellytyksiin tai menettelyyn, vaan tavoitteena on laajentaa lain soveltamisalaa ja selventää viranomaisten toimivaltaa.(2)

Kuolemanrangaistus on julma ja epäinhimillinen rangaistus, joka loukkaa perustavanlaatuisinta ihmisoikeutta, oikeutta elämään. Amnesty International vastustaa kuolemanrangaistusta kaikissa tapauksissa ja poikkeuksetta, huolimatta rikoksen laadusta, tuomitun syyllisyydestä tai muista tuomittuun liittyvistä tekijöistä tai teloitustavasta.

Kaikki käytössä olevat mahdolliset keinot kuolemanrangaistuksen toimeenpanon välttämiseksi ovat tärkeitä.

Hallituksen esityksen mukaan seuraamuksen täytäntöönpanon siirtämisen yksi keskeisistä edellytyksistä on, että teko, josta seuraamus on määrätty, on tai olisi Suomessa vastaavissa olosuhteissa tehtynä Suomen lain mukaan rikos (kaksoisrangaistavuuden vaatimus). Esityksen mukaan lain soveltamisalan laajennus ei siis loisi riskiä siitä, että Suomessa täytäntöön pantaisiin seuraamus sellaisesta teosta, joka ei olisi Suomessa rikosoikeudellisesti rangaistava. Hallituksen esityksessä korostetaan, että seuraamuksen muuntaminen tapahtuisi voimassa olevaa lakia vastaavasti Suomen laissa vastaavasta rikoksesta säädetyksi rangaistukseksi, kuten on voimassa olevan lain mukaisesti myös vapausrangaistusten osalta.(3)

Lisäksi hallituksen esityksessä todetaan, että kuolemanrangaistusta koskevaa siirtoasiasia käsiteltäessä arvioitaisiin nykyisellä tavalla, onko tuomiovaltiosta saatu riittävä selvitys muun muassa oikeudenmukaisesta oikeudenkäynnistä ja tarvittavat tiedot täytäntöönpanon siirron toteuttamiseksi ja seuraamuksen muuntamiseksi. (4)

Amnesty pitää tärkeänä kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen huomioimista. Tuomittua ei saa määrätä Suomessa rangaistukseen sellaisesta teosta, joka ei Suomessa olisi rikos. Lisäksi on tärkeää varmistaa, ettei rangaistus ole kohtuuton.

Kehotamme myös kehittämään keinoja, joilla aktiivisesti autettaisiin ulkomailla kuolemanrangaistukseen tuomittuja henkilöitä pääsemään Suomeen suorittamaan rangaistusta. Nyt konkreettisten keinojen esittely puuttuu hallituksen esityksestä.

Rankaisemattomuuden estäminen on olennainen tavoite hallituksen esityksessä. Amnesty pitääkin tärkeänä, että kuolemanrangaistus voidaan muuntaa Suomessa rangaistukseksi rankaisemattomuuden estämiseksi. Korostamme kuitenkin, että on tärkeää tarkastella yksityiskohtaisesti, mistä teoista rangaistus on määrätty ja onko kyse esimerkiksi kohtuuttomasta rangaistuksesta.

Peräänkuulutamme myös ehdottoman palautuskiellon huomioimista. Ehdottomasta palautuskiellosta säädetään sekä monissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa että kansallisessa lainsäädännössä, eikä siitä poikkeaminen ole mahdollista. Muistutamme, että jo esimerkiksi teloituksen tai kidutuksen uhka riittävät syyksi palautuskiellon periaatteen aktivoitumiselle.

Ehdoton palautuskielto määrää, että ketään ei saa palauttaa maahan, jossa häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Palauttavan valtion on myös varmistettava, ettei vastaanottava valtio lähetä henkilöä edelleen tällaiseen ihmisoikeuksia loukkaavaan valtioon. Amnesty katsoo, että ehdoton palautuskielto estää kuolemaantuomitun henkilön maastapoistamisen tällaiseen valtioon.

Rangaistuksen täytäntöönpanon Suomessa vapausrangaistuksena tulisi riippua siitä, millaisesta rikoksesta on ollut kyse. Amnesty huomauttaa, että tietyt teot voivat olla toisissa maissa rikoksia, joista rangaistaan ankarastikin, vaikkeivat ne Suomessa rikoksia olisikaan. Tällaisia voivat esimerkiksi olla seksuaalinen kanssakäyminen samaa sukupuolta olevan kanssa, aviorikos, mielenosoittaminen ja moni muu teko, mikä ei Suomessa olisi rikos tai joka olisi vain vähäinen rikos.

Toteuttamisvaihtoehdot

Hallituksen esityksessä todetaan, että valmistelussa oli tunnistettu myös vaihtoehtoisena sääntelyratkaisuna malli, jossa lain soveltamisalaa laajennettaisiin koskemaan kaikkia Suomen oikeusjärjestelmälle luonteeltaan vieraita seuraamuksia, kuten esimerkiksi ruumiillisia rangaistuksia. Pohdinnassa oli, että laissa säädettäisiin nykyisen soveltamisalan lisäksi siitä, että lain mukaan voidaan muuntaa vieraassa valtiossa tuomittu Suomen oikeusjärjestelmälle luonteeltaan vieras seuraamus Suomessa täytäntöönpantavaksi seuraamukseksi. Tämä vaihtoehto kuitenkin hylättiin, sillä soveltamisalan merkittävämmälle laajentamiselle ei ole ilmennyt tarvetta. Lisäksi nykyisen ehdotuksen mukainen laajennus vastaisi hallituksen esityksen mukaan käytännössä ilmenneeseen tarpeeseen soveltamisalan laajennukselle, mutta senkin piiriin kuuluvia tapauksia todennäköisesti ilmenee hyvin harvoin.(5)

Amnesty International muistuttaa, että ruumiillisten rangaistusten käyttö voi täyttää kidutuksen tunnusmerkistön. Esimerkiksi Iranissa ruumiillisten rangaistusten hyödyntäminen, kuten ruoskiminen, amputaatiot ja sokeuttaminen, loukkaavat kidutuksen ja muun epäinhimillisen kohtelun ehdotonta kansainvälistä kieltoa.

Amnesty kehottaakin tuomaan lakimuutoksen esitöissä esille myös ruumiillisten rangaistusten merkityksen kidutuksen ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta.

Vaikutukset

Hallituksen esityksen vaikutusarvioinnissa on keskitytty pääasiallisiin, taloudellisiin, yhteiskunnallisiin ja viranomaisvaikutuksiin. Esityksen mukaan lainsäädäntömuutoksella on vain vähäisiä vaikutuksia.(6)

Vaikka lainsäädäntömuutoksessa on kyse vieraassa valtiossa määrätyn tietyn seuraamuslajin (kuolemanrangaistuksen) täytäntöönpanon siirtämisen ja muuntamisen mahdollistamisesta prosessuaalisesti eikä oikeudellisesti rangaistuksen määräämisestä, olisi hallituksen esityksessä hyvä tarkastella myös perustuslakia ja säätämisyjärjestystä käsittelevän luvun ohella perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia.

Lainsäädäntömuutoksen esitöissä voisi tarkastella ennen kaikkea sitä, miten vaikutukset eri perus- ja ihmisoikeuksiin näyttäytyvät käytännön tasolla rikoksesta tuomitulle. Esityksessä voisi esimerkiksi tarkastella lisää sitä, miten seuraamuksen määränneen valtion pyyntö tai suostumus kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon siirrolle ja muuntamiselle vaikuttaa tosiasiallisesti tuomitun mahdollisuuksiin välttää kuolemanrangaistukselta ja hänen oikeuksiensa toteutumiseen.

Viitteet:

- (1) Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta, s. 6.
- (2) Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta, s. 1.
- (3) Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta, s. 5.
- (4) Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta, s. 6.
- (5) Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta, s. 8.
- (6) Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle kansainvälisestä yhteistoiminnasta eräiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta, s. 7.

Härkönen Vilja
Amnesty International Suomen osasto